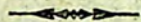

14-C-130

MBR
12
5
72C
140

HAMID GJYLBEGAJ

ÇIKRRIME FILOZOFIJE

*N' kjoftë virtyti për t' vertetë,
Me bâm flijë vetvedin vetë;
Kje, e është edhe do t' jetë,
Jezu Krishti fjalë e drejtë!...*

VARFA

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

TIRANË
Shtypshkronja „Gutenberg” 1934

-130

5 122
77

881.953

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R

2 A 17 436

HAMID GJYLBEGAJ

1110 6845

II 2-63

—♦♦♦—

ÇIKRRIME FILOZOFIJE

*N' kjoftë virtyti për t' vertetë,
Me bâm flijë vetvedin vetë;
Kje, e âsht edhe do t' jetë,
Jezu Krishti fjalë e drejtë!...*

VARFA

S

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARTIN BARLETI"
H K O D E R

47227

TIRANË
Shtypshkronja „Gutenberg” 1934

— Ribotimi pa leje është i ndaluem —

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

Parathënja

S' është punë dinit,
Por mullinit;
As e fesë,
Veç e presë!...

— Tahir Quku —

*Mâ n' fund xûeme me bâm festë,
Por se besa po rrenohet;
S' ka mbetë tjetër, veç, interesë,
Për t' vertetë kurgjâ s' punohet!...*

Fjalë Arit

Shif, e verbë!
Ndijë, e shurdhë!

*Burrit, po i more armen,
I ké marrë vetëm t' panen;
Por, po i more kuletën,
I ké marrë të tanë jetën!...*

Shkodër, 1-I-1934

Këshilli i mirë

„E verteta është, ashtu si ç' është!”

Fjala e drejtë është fjalë,
Për virtyt është njallë;
Vetëm n' shesh ka dalë,
Me dashtni e mallë!

Jeta: e verteta...
E verteta: jeta...
T' dyja njinë i gjeta,
N' dashtuni kur treta!

Dashtuni është Zoti,
E Zoti n' dashtni;
Si koha dhe moti,
Fjalët janë përzí!

E keqja, e mira,
Duhet m' u dallue;
Fillet janë t' vishtira,
Me bâ m' u ngatrrue!

Vrejtja

N' kjoftë ashtu, nuk është kështu;
Por, n' kjoftë kështu, s' është as ashtu;
Sa mâ tutje sa telëhû,
Thaçë e thâna t' mëjnë dikû!...

Filozofí

— Mbas Diderot —

Natyra áisht një zojë që don me u ndrrue, e ndër ndrrimet e ndryshme, tuj lánun me u percjellë sa një partí sa një tjetër, u nep disa shpresa njatyne që atë e ndjekin me zellë për t'í a njoftun një ditë të gjithë vehtjen e sajë.

* * *

Kur të marrim me í krahasue shumicën e pambarueshme të dukjeve të natyrës me kuptimin t' onë të kufizuem e me ligësitin e organeve t' ona, vall a mund do t' í merrhet tjetër gjāsë prej punve t' ona të ngurrueshme, prej sgjatësis e shpesh të ndalimeve të tyne, si edhe prej rrallësis së zhenive krijese, vë se të një disa pjesave të shkëputme e të ndame të vargut të madh í cili í lidhë shashkut të gjitha sendet ?

* * *

Un e paraqes amen e gjanë të shkëncave si një tokë të madhe e të përbërë prej viseve t'errta e prej viseve të shëndritshme. Punët t'ona duhet të kenë për qëllim, o me zgjanue skajet e viseve të ndritshme, ose me shumëzue mbi tokë qëndrat e dritës. Njena i përket zhenis qi krijon; tjetra urtis qi plotëson.

* * *

Në kje se Amshimi, për me e çfaqun të gjithë pushtedin e vet ende më kjashtas se mrekullinat e natyrës, t'ishte dënjue me e shvilluemun mekanizmen e përgjithshme mbi flatrat e shënueme me dorën e tij të posaçme, vall a do t'u besonte se ky libër i madh kish me kënnun më i kuptueshem për në se sa gjithësija vetë?

* * *

Çka jemi na për me spjegue qëllimet e natyrës?

* * *

Kuptimi ka parqijimet e veta; shisja, pasigurimin e sajë; kujtesa, kujt e vet; perfytyrimi, rrezet e tij; veglat, pablotsimin e tyne.

Dukjet janë të pambarueshme, shkaqet e mëçesta, format ndoshta kaluese. Na, kundra kaq pëngimeve qi gjëjmë mbrënda vedit e qi natyra na i parashtron përjashta nesh, s'kena veç se një provë të kadalëshme e një refleksim të kufizuem. Që, levat me të cillat filozofija meri përsipri me rëmue rruzullimin!

* * *

Çudija është përshtypja e parë e një dukjes së madhe: kjo është, ajo, qi i përket filozofisë me e shkoqitë.

* * *

Njerzit me mzi e ndijnë se sa të shterngueta janë ligjëet e diktimit të së vertetës, e se sa i kufizuem është numri i mjeteve t'ona. E gjithë përmbajtja vjen e rrjedhë prej shiseve në mejtim e prej mejtimit nder shise. Me ardhë në vetvedi e me dalun prej si pa i-a dë, kjo është si puna e bletës. Asht rrahun rruga mjaftë kot, në mos u ktheftë përsri në s'gjonin e mbushun me dyllë. Janë bënë shumë shuka dyllit të padobishëm, po kje se nuk duhet me i-a u formue syezat.

* * *

Punët çfare do natyre qi të jenë, janë pasunija e vertetë e filozofis.

* * *

Koha qi perdoret për me pëvetë natyrën s' është e bjerrun kurr tanësisht.

* * *

Njoftimi i ngjarjeve është patjetër i dobishëm; kjo është si një parathënie kënsore e spjegimit të tyre. Por me këne filozof, nuk është salde me pasë pa shumë e me pasë lexue tepër; as nuk është me zotnue historinë e filozofis, të shkëncave e të harteve; të gjitha këto s' formojnë shpesh-herë veç se një rrëmuajë të trazueshme. Pra me këne filozof, don me thanë me pasun parime të qindrueshme, e përmbi të gjitha, një metodë të mirë për me i arsytue këto ngjarje, e me nxjerun prej sish përfundime të përligjësme.

* * *

Në filozofi duhet me e kerkue të drejtën me nxehtësi e shpresë edhe me durim.

* * *

Mâ i madhi filozof është ai qi din me arsytue shumicen mâ të madhe të sendeve.

* * *

Nji filozof i vertetë nuk shet kurr me sye të tjetër kuj.

* * *

Njerzit nuk shnjerezohen kurr: pikëpamjet e shëndoshta të t' gjithë shpirtmirve qi vinë njimbasnji bashkohen gjithmonë të njajtat me të tjerat.

* * *

Arsyeja është për filozofin ç' është hiri për të krishtënin: hiri e bân të krishtënin me veprue, e arsyeja bân filozofin.

* * *

Filozofi, vetë nder furit' e veta, s' vepron veç se mbrenda arsyes: aj ecën natën, por atij i prinë një dritë.

* * *

E verteta s' është për filozofin një grue baneuse qi ja prishë perfytyrimin e tij e qi i duket se e gjënë gjithkund; aj knaqet me mujtë e me e dallue atë, ose me mujtë e me e zbulue. Aj nuk e trazon kurr atë me duket e rrejshme; aj merr për të drejtë atë qi është e drejtë, për të shtrembët atë qi është e shtrembët, për të dyshimët atë qi është e dyshimët e për gjasimin e së vertetës atë qi s' është veç se e verteta vetë.

Aj bân diçka edhe mâ tepër, e kjo këtû
âsht një plotësim i madh i filozofit, se pse, aj,
kur s'ka ndonji motiv për me gjikue, din me
ndêjë edhe pa e dalluemun.

* * *

Filozofi s'âsht i lidhun kurr kështû me një
sistem që aj të mos e ndijë të gjithë fuqin e
përkundrueme. Shumica e njerzve janë aq fort
të dhanun mbas mendimeve të veta, sa që s'mar-
rrin as të vetmin trazim për me depertue ndër
të këtyne tjerve. Filozofi e kupton ndisîn që e
dëbon me njetë hollësi të kjetë që një tjetren
që e pranon.

* * *

Të keni një sistem, atë e pëlqej; por, mos
e lëni me ju dominue.

* * *

Sistemet janë mâ të damshme në politikë
se sa në filozofi: perfytyrimi që e mashtron
filozofin e bân me bâm gabime; por, perfyty-
rimi që e mashtron njerin e shtetit e bân me
bâm fajë për mjerimin e njerzës.

* * *

— Pra t'i çilim syet sa mâ mirë, pse aj
që s'shef rrëzohet hirë e pa hirë! ..

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER

Thaçë e Thâna

Dogmatike .

- X it -

Kalleptë e rí e kalleptë e vjetër,
N' filozofi s' janë kurgjâ tjetër;
Veç si fjalët pukë e pykë,
Qi t' dyja dalin fill m' një grykë!...

- Varfa i Shqiptarve -

Si subjekti, dhe objekti,
Sikur njëni, një ashtu tjetri,
Vetkuptues edhe i kuptuem,
T' dy me' i cipë mbassi janë t' mbluem,
Prej Trinijet e m' Njiní,
Prej Njinijet e m' Triní,
Kah te dësh mundesh me hí;
Porse prap do t' vish m' Njiní,
Pse Njinija e Tënzot,
Asht një fakt që kurr nuk lot!...

Krejt ajo është Vetja e parë,
Që ka ëndur Vetjet mbarë,
Tuj shvilluem landen e lashtë,
Me vullndet sikur ka dashë;
Pra, dashtnija e hyjorë,
Shtillka jetën e vjetër;
Që s' ka fill as ka mbarim,
Çka e dishmon një rrezullim;

BIBLIOTEKË PUBLIKE
"MIRËN BARIETI"
K O D E R

Rruzullimi rrotullohet,
Kush s' di mnot, aj, n' fund fundohet;
Prandej nieri don me e dijtë,
Mbassi lenë e vdes një ditë,
E vërteta qysh del në dritë!
Drita e madhe e vertetë,
Shpirti Shëjt: ndergjegja vetë,
Lajms hyjnuer e fjalë e drejtë;
Pse drejtësija vetë është fjalë,
Për virtyt, veç, n'shesh ka dalë,
Me 'j arsye qi s' është e çalë!...

Arsyeja e Rrëfyeme

Nieri i pa arsye!

Porsi miza pa krye!

Nji qi të drejten nuk e shef,
As t' verteten nuk e njef;
Nji qi të drejten nuk e ndjek,
Kurr n' t' verteten nuk perpjek;
Si me sye, pra, me arsye,
Për me u shprehë e me u rrëfyë;
Asht vishtir' me dalë m' nji vë,
Kur parimet dyesh t' jenë qà;
Prandaj n' zëmër mbahet ndrye,
Gjithkush t' veten tuj pëlqye;
Porse njaj qi s' njef t' verteten,
E humbë shoqin dhe vetveten!...

Urtija e Dervishve

— 1 —

Nji ditë erdhi te nji dervish nji djaloc rëmues dijet edhe i tha: disa e çmojnë Testamentin e vjetër të judejve si nji liter qi përmban të verteten, e disa tjerë livdojnë Unjillin e të lumit Jezu Krisht si zbulues hyjni-je, prap do tjerë mendojnë, se Kurani është burimi i vertetë i dijes. Pra, më kalzo verevërtë se kû mund t'a gjejë të verteten mâ të sigurtë!

Mbi kte i-u përgjegj dervishi: Të gjith' ata qi e kerkojnë të verteten nder libra, ose nder persona, ose kûdo njeti perjashta, e kerkojnë nder vende të gabueshme. Ti të verteten kë me e gjetë mâ siguro mrenda vedit.

At'hera, kur djaloci i-u lut për nji shvillim mâ të gjatë, dervishi thoshte: Fuqin e efektin e krypës e të sheqerit kurr s'ke me mujtun me e dijtë sigurisht, po kje se, ti, këto kensa i vren vetem për sjashtëmi ose këndon mbî to sallde ndonji përshkrim. Krypën e sheqerin duhet t'i kërkosh ti vetë e mandejna t'i-a. kuptojsh shijen e tyne, si fuqin edhe efektin.—

Kështû është ende me të verteten; ti kë me e njoftë ate, n' është se e shijon ti vetë, edhe kë me e kërkue ate, po kje se kë me e dashtë.

Dashtunija të lidhë ty n e të verteten, e sa mâ shum qi t'a duesh, aq mâ tepër ka me t'u zbulue në vetvehte.

Prandej dueje të verteten, se kështû kë me u njisue me te!...

E vogël, e vogël sa nji gogël!

E madhe, e madhe, sa nji galë!

As në qiell, as në dhë:

E verteta është nder né!

— Barka e Noëhit—

Hymni i Arsimitarve

Arrsimi është dita!...

Virtyti është drita!...

Jem' gjurmues' e një mendimit,
Vullndet t' fortë ushqejmë n' krahnuer;
Për agim t' një qytetnimit,
Një t' vertetë kemi n' flamuer!

M' turr qellimit duem me i mrritë,
Kombin, atmen lartë me e ngritë,
N' çdo pikpamje n' dritë me e qitë!...

Jem' shërbort' e një arsimit,
I vimë rreth një ditunís!
Kthiellim terrin e mjerimit,
Të pa dijes së njerzís!

M' turr qellimit e tjera.....

Jem' anmiqt' e çdo dishprimi,
Shpresa shejte në na pinnë;
Nder lamije t' perparimit,
Kah lumnija e kombit mrrinë!...

Idem.....

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R

Vallja e Bariut

Kush lot kamtë e kerrçiktë,
I fiton meteliktë;
Por, me perdhunë, nuk bâhet punë,
Me vullndet, shkohet n' xhenet.

Moti ecën dalë kadalë,
Jeta shkimet palë e palë;
Pala palen kah perciell,
Puna pritet për m' u këthiell;
Puna vedit, veç nuk këthiellet,
Me arsyë kurse nuk shtiellet;
Me' i arsyë qi mund t' hin n' krye,
Puntë me punë kishin m' u krye;
Pra, për punë duhet një vend,
Me pasë shokë me bâm kuvend;
N' varg e n' vister, n' rradhë e n' rend,
Si bariu qi rrin me dhen;
Se pse dhentë qi s' kan bari,
N' fushë e n' mal, e n' vathë e n' vrrë,
Kamsh e lamsh tuj u përzi,
Ato i han një ujë i zî!...

Bekim Kombëtar

Natyrë — pasqyrë,
Ndergjegjia — megjia,
Gjaku — caku,
Gjinia — vllaznia,
Shoqnja — njerzia,
Shqipnija — gjithsisja,
Bekue kjo fshin nga Perendija!...

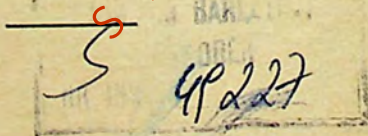
Andrra e Jetës

Jeta është një andërr,
Qi e shofim shgjândërr;
Shgjândrra është një kenë,
Por si duket m' rrenë;
T' rrema e t' verteta,
Vetë i paska jeta;
Qi premtueka më,
E s' nepka kurgjâ!...

Maksim Letrâr

Kush e molli, kush e korri,
I verteti vedin borri;
Por, të drejtën n' shesh e nxorri,
Nonse kryqen n' krah e morri!

Si në varg, ashtu në vilë,
Si në palë, ashtu në pilë,
Si në hart, ashtu në stilë,
Kur mendja është e kthiell,
Si një hyll i ndritun n' qiell,
T' verteten, ajo, ndiell;
Pra, fjala e shprehun fiell,
Me 'i arsye e me 'i këshill,
Nën një rreze e nën një diell,
Porsi lulja mu në priell,
Bukurin e vet e shiell,
Dhe dobën e saj e siell!...

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R

Çmimi 1 Lekë

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
S H K O D E R

14-0